

*Tijdschrift voor
heemkunde
folklore en
oudheidkunde*

België-Belgique
P.B.
3300 Tienen 1
2/3954

M. GUILLUY A
NERMSTRAAT 35
3320 HOEGAARDEN

Uitgiftekantoor 3300 Tienen 1

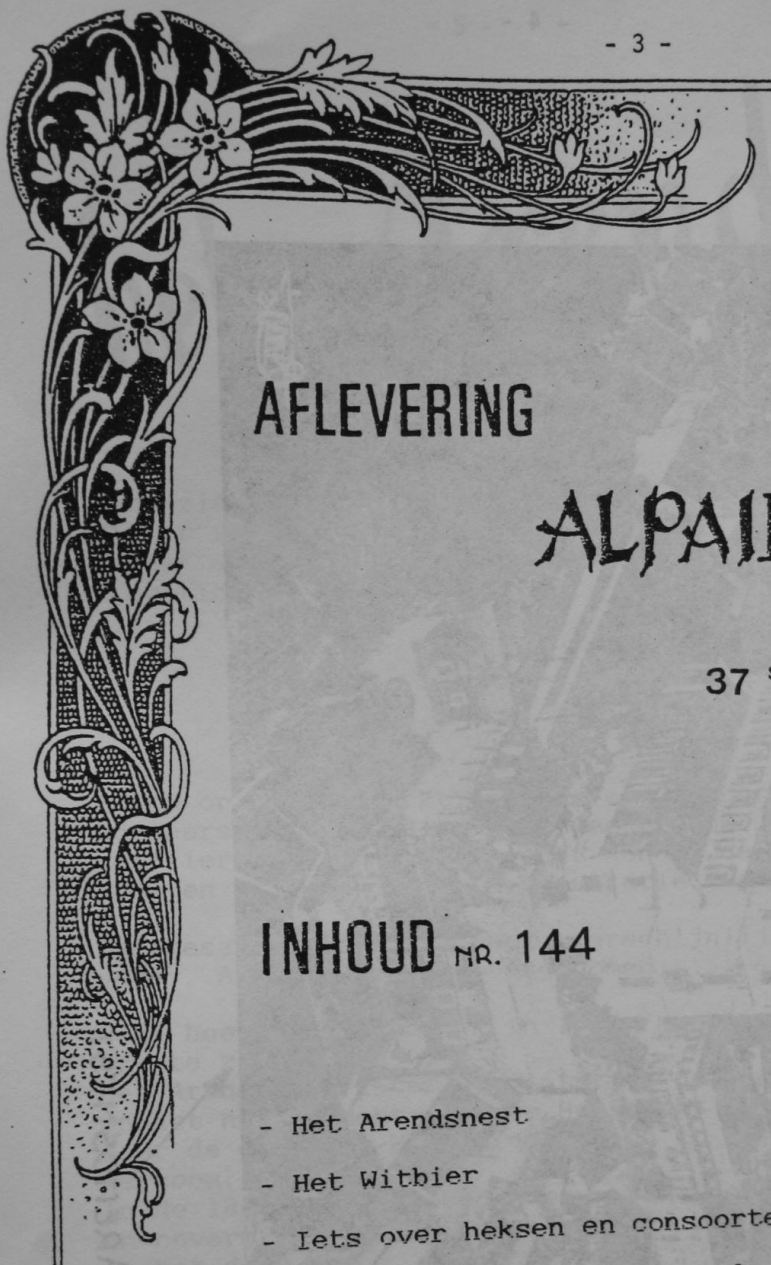
ALFAIDIS

HET ARENOSMEST

V.U. E. Grooten
Residentie Beatrijs 169
3300 Tienen
tel: 016/81.72.35

Driemaandelijks 3/2001

AFLEVERING

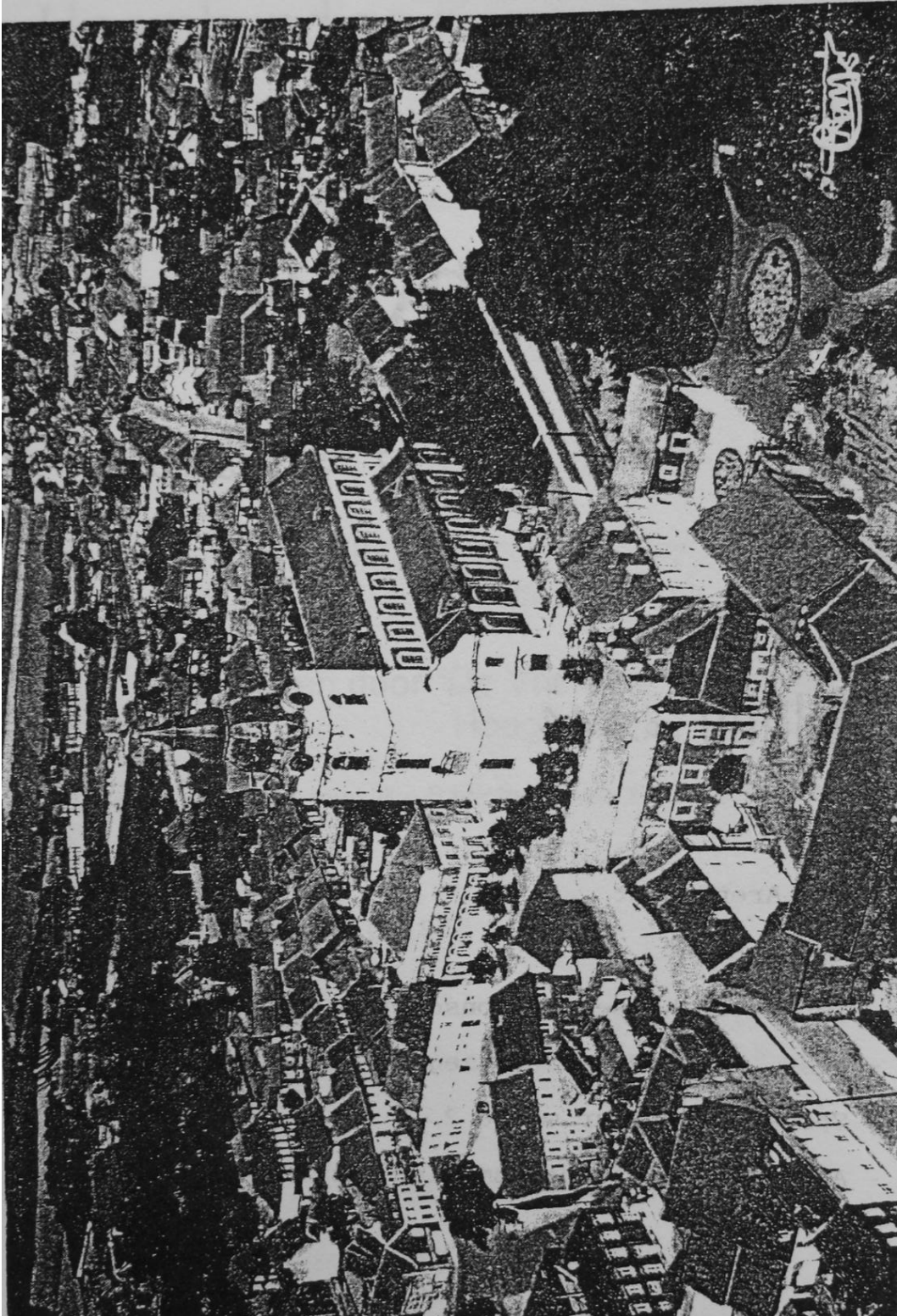
ALPAIDIS

37ste jaargang

INHOUD NR. 144

- Het Arendsnest
- Het Withier
- Iets over heksen en consoorten
- Post, Postbode en Postzegel
- Spreekwoord waar woord ?
- Als we Sara of Abraham zien....

AREDSNEST

het Arendsnest

Aangezien het Arendsnest op de Houtmarkt te Hoegaarden in de kijker staat door de verkoop van dit gebouw, vinden we het gepast een artikel te wijden aan de geschiedenis van deze prachtige hoeve.

Boven op de Houtmarkt, pronkt een pracht van een hoeve, het Adelaarsnest van Balthasar Sweerts, de 2e grootste secretaris-griffier, die Hoegaarden ooit kende, de gemeentesecretaris van voor en tijdens de Franse Revolutie.

Balthasar Sweerts had heel waarschijnlijk de hoeve van zijn grootvader, Antoon Sweerts overgenomen.

Deze hoeve werd gebouwd in 1634 (arend en bouwjaar zijn op het erf te zien)

Het Arendsnest later gesplitst in de hoeve Smolder (binnenkoer) en het huis Dumont (aan de Houtmarkt buitenkant) werd aangekocht door de gemeente Hoegaarden en nu in 2001 verkocht aan een privé persoon.

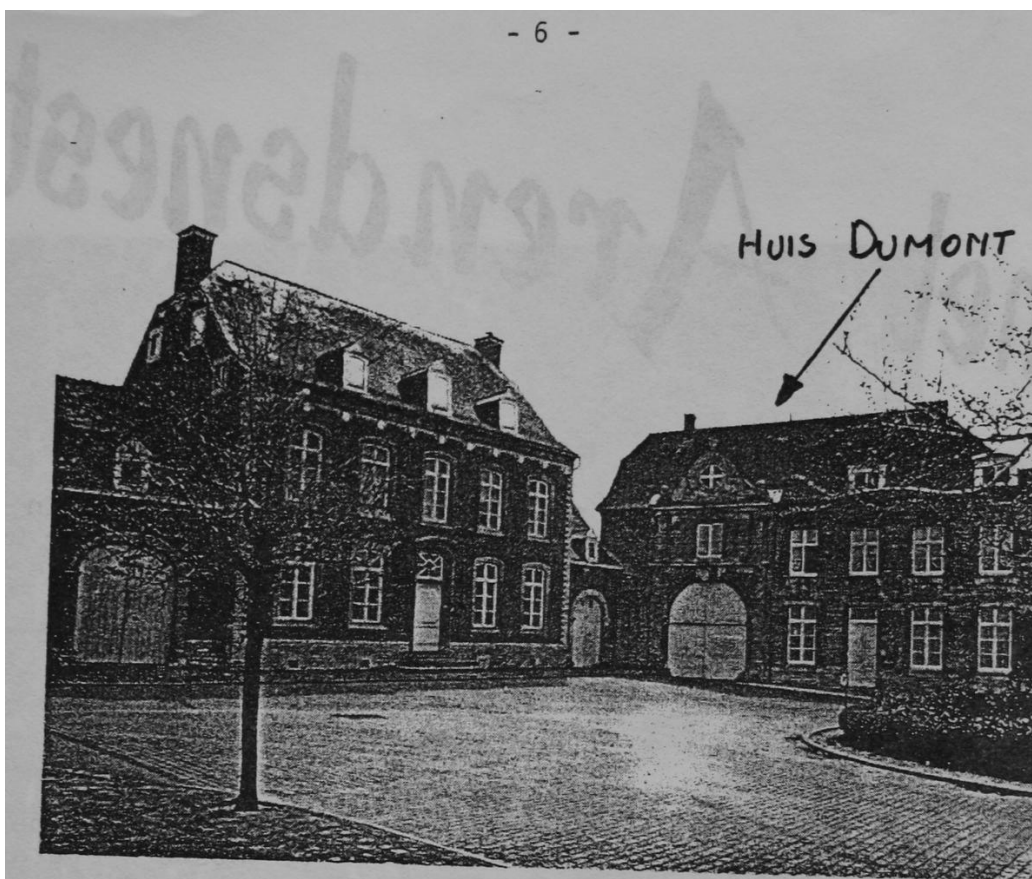
In de 18e eeuw, de gouden eeuw van Hoegaarden, drukten vooral en onvermijdelijk de Sweertsen hun stempel op de gemeentepolitiek in het dorp.

In deze 18e eeuw leverde deze familie drie gemeentesecretarissen en die de grootste secretarissen van Hoegaarden werden genoemd.

De machtigste was Servaes Sweerts, de hereboer uit de Cruysblockhoeve (nu hoeve Cipers, Tommestraat 1), vader van Balthasar Sweerts

Het Arendsnest (ook het Sweertshuis genaamd) samen hoeve Smolder en huis Dumont, waren vroeger een geheel.

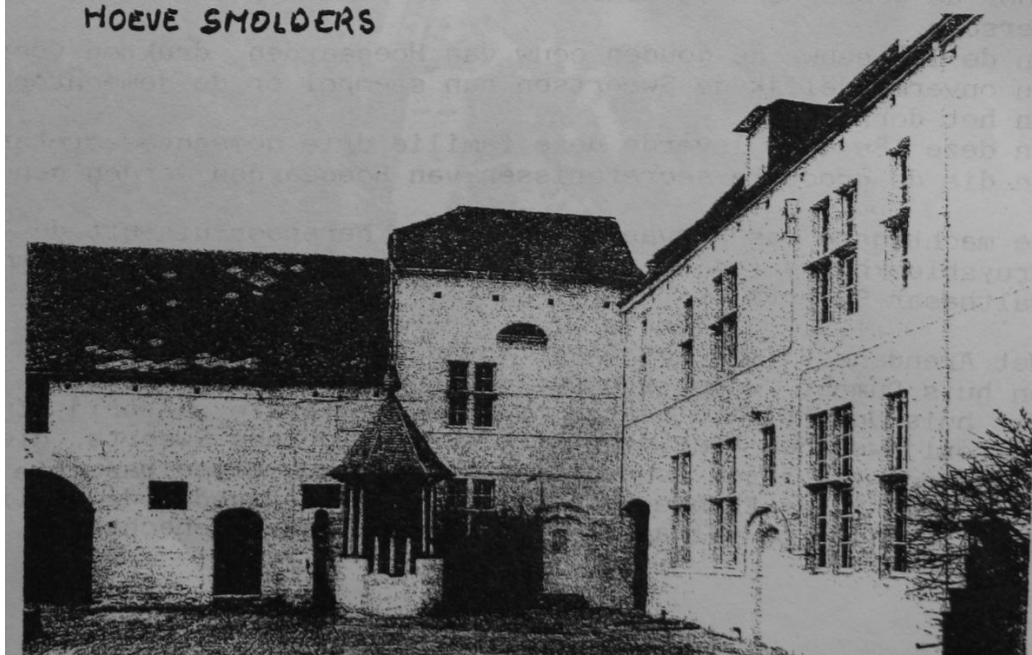
Het huis Dumont werd daarna trouwens de eerste pastorie. In de pastorie woonden toen de pastoors en de dekens Sweerts, die gedurende 178 jaren zonder onderbreking hun eigen parochie bestuurden. Na de Franse Revolutie is hun ster gedaald, wellicht omdat zij wat te fel aan het oud regiem waren gehecht.

HUIS DUMONT

ARENDSNEST

BINNENKOER
HOEVE SMOLDERS

Balthasar Sweerts, secretaris-griffier, woonde in de hoeve Smolders (binnenkoer). Zijn gade, Lucie Schepers, was vroeg gestorven en na haar dood huwde Balthasar Sweerts met Dorothea Van Nerum, kleindochter van Carolus Van Nerum. Na de dood van de gemeentesecretaris in 1808 trad Dorothea Van Nerum opnieuw in het huwelijk met burgemeester Philippe de Zangré en werd de eerste dame van Hoegaarden. De laatste secretaris der Regentie werd onder grote volkstoeeloop ten grave gedragen in de crypte van de kerk.

Maar voor het zover was, hebben er zich dramatische scènes ontrolod in het Arendsnest. In 1788 braken in Hoegaarden onlusten uit, de fransgezinde notaris J. Bt. Van Autgaerden ruide het volk op tegen het schepencollege van Balthasar Sweerts. Nochtans had de gemeente in de 18e eeuw een buitengewone bloei gekend. Het was immers de eeuw van de rijke brouwers en het lekkere Hoegaards bier geweest.

Op zekere dag van het jaar 1787 riep notaris J. Bt. Van Autgaerden een volksvergadering bijeen, ruide in een ware aanklacht tegen het schepencollege het volk op tot verzet en opstand tegen de Regente en de schepenfamilies. Maar in werkelijkheid waren het nijd en afgunst, die aan de basis lagen van dit complot, een complot dat als het ware alleen gericht was tegen Balthasar Sweerts, de man tegen wie alles werd uitgespeeld. Rond Pasen van 1789 moest tot de verkiezing van een nieuwe burgemeester worden overgegaan en diende de Regentie de kandidaten voor te stellen. De Regentie heeft toen een minnelijke schikking willen treffen, maar J. Bt. Van Autgaerden wilde van geen compromis weten en streefde slechts naar de vervanging van het Schepencollege door een volksraad, waarvan hij aan de kop zou staan. Nochtans werd een nieuwe burgemeester, bloedverwant van het Schepencollege gekozen.

Dat gaf aanleiding tot de opstand.

"Het is niet de Regentie, maar wel het volk dat zijn burgemeester moet kiezen", riep J. Bt. Van Autgaerden verbieterd uit.

Toen verschenen zijn aanhangers gewapend aan de kerk en met notaris Van Autgaerden op kop bestormden zij het gemeentehuis en verklaarden alle schepenen uit hun functie ontheven.

Hij zelf liet zich tot Regent-Burgemeester uitroepen.

Het plan was geslaagd. Hij had Hoegaarden in opstand gebracht, het oud regiem door een volksbestuur vervangen en zelf de macht veroverd.

Het uitgelaten volk bestormde en plunderde in volle nacht de huizen van de schepenen en Balthasar Sweerts moest onder bedreiging zijn ambt neerleggen en alle archieven aan de nieuwe bewindsploeg afstaan. Maar secretaris Balthasar Sweerts had reeds een pak met de vertrouwelijke dorpsarchieven in de mooie waterput, op het erf van de boerderij geworpen.

De huilende bende wilde het huis Sweerts in brand steken en onder deze bedreiging werd een tweede pak met archiefstukken door de secretaris afgestaan.

Antoon Balthazaar Sweerts

POORTGEBOUW VAN HET AREMOSNEST

De schepenfamilies werden in hun eigen huizen gehoond, mishandeld en velen zochten heil in de oude pastorie, het huis Dumont, bij pastoor Sweerts. Daar vonden zij een onderkomen in de grote kelder, daar waar een geheime gang vanuit de pastorie dwars onder de Houtmarkt naar de richting van de kerk vertrok.

De dag na de opstand liet notaris Van Autgaerden zich in een gal koets door de gemeente voeren.

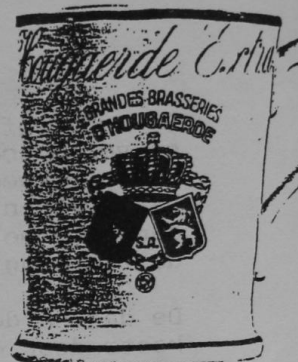
De overwinning was volledig geweest.

Doch in september van het jaar 1791 werd de Regentie terug in 't gelijk gesteld, maar later zou de Franse Revolutie het sloppingswerk tegenover het Schepencollege definitief voltrekken.

De gouden eeuw van de Sweertsen van Hoegaarden was teneinde. Maar nog droomt het Arendsnest van Balthasar Sweerts, in zijn witte Gobertangestein over het roemrijk verleden van Hoegaarden.

WITBIER

Porseleinen drinkbekers afkomstig van verschillende brouwerijen uit Hoegaarden.

Tijdens de Middeleeuwen kon men al volop van deze biersoort genieten. Het succes duurde tot het begin van de 20e eeuw, toen de blonde bieren van het Pilsener-type meer in de smaak gingen vallen bij de consument. Het witbier dat altijd in de schaduw van de pils stond, werd in de jaren '60 in Hoegaarden nieuw leven ingeblazen. Sinds de wedergeboorte is het succes even groot als in vroeger tijden. In 1993 bedroeg de totale witbierproductie zo'n 650.000 hl, waarvan, alleen de brouwerij van Hoegaarden zo'n 400.000 hl voor haar rekening neemt.

Een recept van vader op zoon

Witbier werd voorheen gebrouwen uit mout (50%), tarwe (40%), haver (10%), sinaasappelschillen en koriander. Het brouwproces nam veel tijd in beslag en was erg complex. Men moest de draf 3 tot 4 keer spoelen. Het koken in de kookketel duurde 4 tot 5 uur en langer. Hierbij voegde men hop toe, die zo overjarig mogelijk diende te zijn. Daarna moest men de wort tot de volgende dag in de koelbak laten rusten. Doordat het met lucht in contact kwam, verliep de gisting de ene keer beter dan de andere keer. Als het bier niet ging gisten, moest men de kuip verwarmen tot $\pm 40^{\circ}\text{C}$. De gistcellen werden actief en een min of meer wit schuim met vuile deeltjes werd afgevoerd via het spongat. De gisting was dus een symbiose van hoge en spontane gistcellen met een niet onaanzienlijk aantal melkzuurbacteriën. Het bier kon niet zó worden gedronken. Het werd eerst afgevoerd in aardewerk kruiken. Afhankelijk van de zuurtegraad voegde men in meer of mindere mate suiker toe, die een nieuwe gisting op gang bracht. Het bier was niet erg geschikt voor consumptie als het te veel schuimde en als zich te veel CO_2 gas vormde.

Hoegaarden, de hoofdstad van het witbier

Sinds eeuwen wordt er in Hoegaarden bier gebrouwen. In 1318 was er al sprake van een brouwerij. Vanaf het midden van de 14e eeuw vestigden zich hier monniken die zich gingen toeleggen op de produktie van bier en wijn. Spoedig zou dit voorbeeld gevolgd worden door de boeren uit deze streek, dat leidde tot stevige concurrentie voor de Cisterciënzer monniken. In 1709 waren er 12 brouwerijen en in 1745 reeds 20!

Van het einde van de 13e eeuw tot het einde van de 18e eeuw, bleef Hoegaarden een twistgebied tussen Brabant en het Prinsdom Luik. Dit stadje maakte handig gebruik van deze tweestrijd door dan weer voor de een, dan weer voor de ander te kiezen. Zo kon het langdurig profiteren van de status van vrije zone die door Prinsbisschop van Luik was ingesteld. Het succes was vooral te danken aan het ontbreken van accijnsheffing op bier, dat daardoor goedkoper op de markt kon gebracht worden in Charleroi, Namen en Luik.

Zo leidde het allereerste begin van de 19e eeuw tot het hoogtepunt van de brouwnijverheid in Hoegaarden: 38 brouwerijen op 2.000 inwoners en één taverne per 10 inwoners. Een lichte terugval werd even later veroorzaakt door verschillende factoren: De Franse Revolutie had een forse klap toegebracht aan de bierindustrie. Er was sprake van een geduchte concurrentie waarbij Leuven zich ontpopte als een serieuze rivaal. De brouwers konden nauwelijks aan de door de Stad Tienen opgelegde accijnsverplichtingen voldoen. Tenslotte brak er dan ook nog eens in 1860 een cholera-epidemie uit, waaraan onterecht de slechte kwaliteit van het drinkwater werd toegeschreven. De brouwers waren voortaan genoodzaakt putwater te gebruiken, waar het bier ongelukkigerwijs onder leed. Behalve dit verlies aan kwaliteit, deden geruchten onder de consumenten de ronde dat de cholera-epidemie hiervoor verantwoordelijk was.

In het begin van de 20e eeuw telde dit stadje nog slechts 13 brouwerijen. De twee oorlogen deden dit aantal nog verder afnemen. In de jaren '50 slaagden twee brouwerijen erin zich te handhaven. De belangrijkste: Lories, die haar produktie reeds vóór de Tweede Wereldoorlog had stilgelegd; men bleef echter wel *Dortor*, *Hirsch* en *Das* brouwen, tot de overname in 1960 door de Artois brouwerij uit Leuven. Men stopte met brouwen in 1972. Restte nog de ambachtelijke brouwerij van Tomsin waar nog, tot de sluiting in 1957 witbier werd gemaakt.

Het idee om het witbier van Hoegaarden weer «uit te vinden», kwam van Pierre Celis, een melkboer die ervan droomde om ooit eens brouwer te worden. Hij had zelf nog bij Tomsin gewerkt. Eerst bouwde hij een klein brouwerijtje in zijn stallen. Het brouwerijmateriaal was op zijn minst ambachtelijk te noemen. Een wijnvat dat door midden was gezaagd en twee kuipen opleverde, één om te brouwen en de andere om in te gisten; leidingen van hout, en een koperen kookketel. Mede door de medewerking van de voormalig brouwer Louis Tomsin (1881-1967) werd zijn droom verwezenlijkt. Het jaar daarop opende Celis een heuse brouwerij. De 1e jaarproduktie bedroeg 350 hl, die alsmaar bleef stijgen. De enorme groei van zijn bedrijf noopte Celis een oude limonadefabriek om te bouwen tot brouwerij, die hij in 1979 omdoopte tot 'De Kluis'. De produktie stijgt van 12.300 hl in 1981 tot 62.000 hl in 1984. In 1985, werd de brouwerij door een enorme brand gedeeltelijk verwoest. Na enkele moeilijkheden met andere vennoten vertrekt hij naar de Verenigde Staten.

De overname van de brouwerij door Artois kwam hierdoor eerder tot stand en al snel kwam de produktie weer op gang: 250.000 hl in 1989, 450.000 hl in 1991...

Het Hoegaarden witbier wordt gekenmerkt door een zeer bleke kleur, een lichte troebeling en een zacht zure smaak. Het heeft 5 vol% alc. en wordt gebrouwen uit bleke mout, tarwe, aromahop, koriander en curaçao. Na de gisting wordt het bier niet meer gefilterd. Het is bier met nagisting omdat er na de lagering nog wat gist voor het afvullen wordt toegevoegd.

Het Leuvens witbier

In een bepaalde periode werd dit bier in geheel België zeer gewaardeerd. De lage prijs was hier zeker vreemd aan. Maar deze zakte zo zeer dat de kwaliteit onder leed en dat de reputatie werd aangetast. Bij brouwen ging men uit van 50% gemoute gerst; 40% tarwe, 10% haver en ook nog 80 gram overjarige hop per hectoliter, 50 gram koriander en 50 gram sinaasappelschillen. Het mout (met de kiempjes er nog aan) werd de immens grote en goed beluchte zolders, door de wind gedroogd. Het bier werd maar een uur gekookt en was maar 3,5° Belgische graden. Het had een zeer bleke kleur, een troebele was en een zoet-zure smaak. De laatste brouwerij die het maakte was brouwerij I Eendracht in Leuven tot het jaar 1975, toen het do Stella Artois werd overgenomen en haar deuren moest sluiten.

Daarnaast zijn er nog drie, iets specialere, varianten van witbier, die men onlangs op de markt heeft gelanceerd. De eerste is de *witte lambiek*, (brouwerij Timmermans), een mengeling van witbier met lambiek. Het andere is eigenlijk een witbier waaraan men fruitextracten heeft toegevoegd; *Floris Gaarden* (brouwerij Huyghe). De volgende varianten zijn verkrijgbaar: *Florisgaarden Passion*; (passievrucht) *Florisgaarden Fraise*, (aardbei) *Florisgaarden Ninkeberry* (mango en abrikoos). Al deze bieren hebben een alcoholgehalte van ongeveer 3 vol%. Tenslotte brouwt Hoegaarden een *Spéciale*, een zwaar (5,6 vol%) goudblond witbier voor de winter.

IETS OVER HEKSEN EN CONSOORTEN

Hekserij in het volksleven.

Eeuwenlang hebben heksen en hun trawanten het rimpelloze leven van de dorpsgemeenschap overschaduwd en getroubleerd. Ze hokten zowat overal, liefst aan de zijkant, in hutjes van plak en stak of in verdacht uitziende kortwoonsten.

Dit wangeloof, dat als een splijtzwam kleefde op het denkvermogen van de plattelandsbewoner - alhoewel ook de stedeling er niet aan ontkwam zij het in mindere mate - is dikwijls fataal gebleken voor de homogene samenhang van de buurtschap. Wie een beetje zonderling aandeed werd vlug met wantrouwen bejegend en zelfs zieken, lijders aan destijds veel voorkomende vallende ziekten en hysterie bijvoorbeeld, werden zonder meer beschouwd als van de duivel bezeten.

De volksmond vertelde op welke wijze de eerste toverheks in onze gewesten is gekomen:

"Eertijds kwam een vrouw, die een boze heks bleek te zijn, in een eierschaal van over zee gevaren. Jammer genoeg verpletterde de toegelopen menigte de schaal, zodat het wijf beroofd was van haar vaarttuig en dus niet meer weg kon. Op die manier is het kwaad in onze gewesten gebleven. Men wacht zich wel om eierschalen met het water te laten meedrijven of op straat te werpen, men moet ze verbranden".

Geen dag ging voorbij zonder gesprek over toverij, duivel, toverdranken en dergelijke absurde waanbeelden. Het was altijd oppassen geblazen want heksen konden het huis binnendringen langs het sleutelgat, ze konden er de boel op stelten zetten en vreemde ziekten verwekken. En ook daarbuiten de hele bedoening in haar boze macht nemen, een korenveld vol muizen of rupsen werpen zodat de oogst verknoeid bleek, kortom, onheil en schrik als een bestendige schaduw over je levenspad sturen.

Moeders hielden hun kinderen best uit de buurt van zo'n vrouw want men kon nooit weten ! En dan nog was niet alle gevaar geweken want er bestond zo iets als betovering op afstand ! In sommige dorpen een verzet in de vorm van bezweringen, die duivel en boze geesten moesten verbannen. Zonderlinge gebeden en zelfs vreemde vloeken zouden helpen om de kwade hand te weren.

Geen enkel ongeluk deed zich voor of de schuld werd bij de tover-

heks gezocht. Er werden, liefst in beperkte kring, allerlei bedenkingen gefezeld, hoe een toverkol urenlang in zwarte toverboeken zat te snuffelen en nogal dikwijls de hulp van de duivel te pas riep om nog meer kwaad uit te vinden.

Het kon niet anders of een boel reacties werden torenhoog opgestapeld om een duister wijf te weren. Er bestond een beproefd middel om haar te herkennen. Men liep achter een verdachte aan, plaatste de voet kruisgewijs op de indruk van de hare. Keek het wijf om, dan was zij inderdaad een gevaarlijk iemand. Deed zij het niet, dan bleek ze zuiver op de graad. Een paasnagel onder de drempel van huis of stal werkte uitstekend om de heks te bannen. Een kruis geschilderd boven keldervenster was ook afdoende. Kon men door een gelukkig toeval een toverboek in handen krijgen, dan volstond het de lectuur averechts te lezen, van achter naar voor dus, om het boze te dwarsen. Hier zat evenwel enig gevaar in: het kon best zijn dat er niet te stuiten bovenaardse krachten werden ontketend !

De Franse toondichter Paul Dukas beschreef zo'n toestand in zijn prachtig symfonisch gedicht "l'Apprenti sorcier" !

Ook de kracht van het haardvuur was niet te onderschatten. Het vuur werd trouwens van in de oertijd een magische kracht toegeschreven. Wie er een tuiltje heksenkruid in smeeft mocht er van verzekerd zijn dat de kwade geesten het huis verlieten. Bij hetzelfde vuur was het mogelijk om kinderen te verlossen van beheksing en ziekten van mens en vee te verdrijven.

Te pas en te onpas werd de hulp ingeroepen van paters en pastoors. Met een beetje wijwater en vreemd-klinkende gebeden kwamen zij opzetten en de simpele buitenmensen geloofden rotsvast in dit optreden. Toch is een anekdote bekend van een pater, die gevraagd werd om op een boerenerf de muizenplaag te weren: kijk, zegde hij, mijn gebed zal hier wel helpen, maar een paar poezen kunnen mirakels verwekken ! Wat bij de boerin onbegrijpelijk overkwam want volgens haar was de plaag een beheksing en de Boze verscheen toch dikwijls in de gedaante van een kat ! Al de buitenlieden, maar ook de stedelingen en de vissers, reeds door de duisternis beïnvloed, geloofden stellig dat heksen en spoken zich in de gedaante van een of ander dier op hun weg konden zetten.

In hun kinderlijk gemoed schuilde angst voor de geheimzinnige

machten, die hen in hun verbeelding omringden. Hoeveel offers werden er gebracht of gebeden gepreveld, kaarsen opgestoken om kwaadgezinde schepsels te verdrijven ? Toch schreef Jacob Grimm in zijn "Deutsche Mythologie" (1835): "Wij zijn blij van veel bijgeloof verlost te zijn. Maar het vervulde het leven onzer voorouders niet alleen met vrees, maar ook met hoop en troost". Inderdaad, hoop opdat alle bezweringen een goede afloop zouden kennen, troost en vertrouwen in God en al Zijn Heiligen wanneer er, ondanks alles, iets mis liep.

Denk nu niet dat alle toverij ophield wanneer een heks voorgoed haar kop neerlegde want zij was verplicht haar duivelse krachten aan anderen door te geven. En dat lukte niet altijd!

Nogmaals een volkse interpretatie:

"Er was eens een boerin, die tijdens haar leven door iedereen als toverkol werd aangezien. Reeds dikwijls had zij in stervensnood verkeerd, maar telkens herstelde zij omdat zij nog geen erfgename gevonden had voor haar zwarte kunst. De oudste dochter wilde er bijlange niet van weten, maar tenslotte aanvaardde het jongste kind de bizarre nalatenschap, toen ze eens bemerkte hoe moeder de muren opkroop van helse pijn".

Ondanks dit alles bleef de heks een zekere macht behouden om zich te reïncarneren in een kat of een vieze pad, soms ook wel in een sombere nachtuil. Na haar dood kon ze boven een bos of een waterloop zweven als een verleidelijk lichtje. Maar zo'n lichtje mag je nooit wijzen of je vingers rotten af !

Zo planten hulp boden bij ziekten en allerhande kwalen, dan bleken ze ook te duchten omdat tovenaars en heksen er gebruik van maakten om hun boze inzichten waar te maken. Fijngewreven bilzenkruid verspreidt een muffe geur. In de denkwereld van het volk vormde dit kruid één der bestanddelen van heksenzalf, samen met acht anderen, nl. koningsvaren, ijzerkruid, bingelkruid, donderbaard, vrouwenhaar, zonnewende, monnikskap en dwaalkruid. Daarmee masseerden de vrouwen hun lichaam, totdat er een algemene prikkel ontstond, die tot hysterie leidde.

Albertus Magnus, een befaamd geleerde uit de bloeitijd van de goetiek, verzekerde dat de duivel kon opgeroepen worden met het hogergenoemde bilzenkruid. Wegens zijn geur kon het moeilijk anders of de wortels dienden tot woonplaats van de hellemeester, zo verklaarde hij in volle ernst.

Stond iemand onder de kwade invloed van een heks, dan volstond het om een krans van bitterzoet rond de hals te dragen en weg was de Boze. Een bezem, vooral deze vervaardigd uit brem, was de toveressen geliefd: voor hen was hij het symbool van de wind en zij veegden er storm en hagel mee bijeen.

Het geloof aan heksen, tovenaars, belezers, spoken, duivels, frammassons, weerwolven en de hele santeboetiek is danig complex en beïnvloedde op ongelukkige wijze het hele volksleven, zodat vele onschuldigen, beticht als bereden te zijn van de "kwade mare" op de gruwelijke pijnbanken, of, erger nog, op de brandstapel terecht kwamen. Ook de Westhoek heeft een hardnekkige heksenvervolging gekend, gesitueerd in de periode 1580-1655. In de hele kasselrij werden toen eventjes 107 mensen - mannen als vrouwen - beticht partner te zijn van de duivel en aldus in staat mensen te belagen.

Te Nieuwpoort wordt nog steeds aandacht geschonken aan Bette Blaere, een vrouw beticht van duivelse pomperijen, die in 1616 terecht kwam op de brandstapel van Veurne.

De tijd van heksenvervolging is onmenselijk geweest, zowel in Vlaanderen, Frankrijk, Duitsland als in Engeland. Het schetst geen fraai beeld van de geestelijke en morele waarden van hen, die als rechters optraden en die hun wereldlijke of kerkelijke macht misbruikten om onmenselijke folterpraktijken te hanteren.

Want een heks of tovenaar was - och Here - niet meer of niet minder dan een eenvoudige sukkel, wie geen weet had van de duivelse - gefingeerde - toeren waarmee zij werden belaagd.

Jack VERSTAPPEN.

Wie dieper op deze materie wil ingaan, kan in de bibliotheek Jack Verstappen in het Openluchtmuseum Bachten de Kupe volgende standaardwerken raadplegen:

Rosell Hope Robbins: "The Encyclopedia of Witchcraft and Demonology"

Kurt Seligmann: "The History of Magic"

Richard Cavendish: "Visions of Heaven and Hell"

Gerald B. Gardner: "Witchcraft Today".

POST, POSTBODE en POSTZEGEL.

De naam "*post*" werd gegeven; uit het latijn "*posta*" en uit het frans "*poste*", wat betekend "*standplaats*". Het woord werd, eeuwen geleden, gegeven aan de plaats waar men van paard verwisselde om sneller vooruit te komen.

Overall, zelfs bij de oudste volkeren, was er een bode in dienst. De Assyriërs en Babyloniërs kenden de postdienst. De Bijbel, de boek van Job, beschrijft de Egyptische bodedienst. De Perzen gebruikte zwaluwen als middel om met de staten in verbinding te blijven. De Galliërs zette lopers in om van "*poste naar poste*" zich te verbinden om de berichten en orders door te geven.

De organisatie van de post bij de Romeinen werd toegewezen aan Augustus; die de "*publieke verbindingen*" instelden en mogelijk maakten door de strategische Romeinse wegen die door het ganse Romeinse Rijk liepen. Volgens Suétone, begon Augustus met "*verbindingen te voet*" en na gelang de Romeinse bestrating vorderde kwam er een drukke verbinding met paarden tot stand.

Onder Caesar, was de postdienst zo goed georganiseerd, dat de brieven die hij vanuit Bretagne schreef aan Cicero te Rome toekwamen in amper 26 tot 28 dagen.

De postboden liepen in de gunstige jaargetijden, zo werden de brieven bezorgd tussen augustus en oktober. Deze goed georganiseerde postdienst ging teniet bij de inval van de Barbaren.

Keizer Karel probeerde in 807, drie relaislijnen te reorganiseren: nl. Italië, Germanië en Spanje.

In de Middeleeuwen geschiedde het vervoer van brieven samen met koopwaar en door particulieren.

Keizers, pausen en kloosters hadden een eigen postdienst.

De "*koeriers*" reisden te water en langs de weg. Te water reizen kon in de zomer, maar 's winters was dit bijna onmogelijk door overstromingen en vrieskou. Het verkeer langs de weg was ook geen gemakkelijk klus, omdat de aardewegen in erbarmelijk toestand waren. Er waren geen of toch weinig steenwegen.

Achteraf kwam de "*messenger - bode*" in dienst met rechten en plichten, hij moest de brieven, en de koopwaar vervoeren. Er ware ook bijzondere boden ten dienste van rijk- en gemeentebesturen, ze ondernamen soms verre reizen.

Het aanstellen van de postmeesters werd aan de notabelen van de stad of het dorp toe vertrouwd, de postmeester moest instaan voor het regelen van de onkosten en de uurrooster. Er waren postmannen te paard (briefpost) en de dienst per postwagen (bagage, voedingswaren enz...) Wanneer de boodschappen talrijk genoeg waren, die naar een andere stad of dorp moesten gebracht worden, werd een geregelde dienst ingelegd.

"Zij die werden benoemd tot "messenger", moesten de bestemming aangeven naar waar hun tocht ging en een bus met de bestemming aan de deur van hun huis hangen. Ze moesten tevens op het bij voorbaat vastgestelde uur vertrekken. Ter bestemming gekomen, vooraleer hun brieven te bestellen, moesten ze aan de deur van de herberg waar ze verbleven, een kast, die diende als "brievenbus" met de bestemmingplaats, b.v.: Zemst ter beschikking houden. Daarin werden dan de papieren van of voor de heer, de stad of het dorp

gedeponeerd. De terugtocht moest eveneens op vooraf bepaalde uren en dagen gebeuren. De bode waren te voet, te paard, per kar of per postsjees”.

De herberg “De Sterre” aan den Steenweg te Zemst gelegen was een halte van de postkoets.

We lazen in een “Judiciael Maendachboek dat op donderdag, 24 februari 1688 door de Burgemeesters en schepenen van Sint-Truiden werd beslist een man, met name Jean van den Ende de opdracht te geven om iedere week naar Mechelen met kar en paard verse zeevis te gaan halen. Hij moest onder eed bevestigen dat hij op vrijdagvoormiddag terug te Sint-Truiden zou zijn zonder onderweg vis te verkopen. Hiervoor kreeg hij de vrijgeleiden van de “Postbus”, zonder evenwel brieven, documenten of pakken in ontvangst te nemen. Zijn loon hiervoor was vier pattacons”

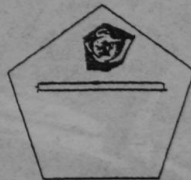
Naarmate de betrekkingen tussen de steden drukker werden, maakten men langs de weg wisselplaatsen met stallen, waar de bode zijn moe gereden paard onderbracht en een ander paard besteed. Deze wisselplaats kreeg weldra de naam van post.

Als een dienst van de bode zo belangrijk geworden was door het aantal documenten of pakken, ging het vervoer per rijtuig, dat men naar het Frans noemden “*chaise de poste of postsjees*”.

Nu is het wel duidelijk, dat buiten de brieven en de pakken er nog plaats was in de “*sjees*” en er reizigers konden meerijden. Reizen per postsjees ging betrekkelijk snel, aan elke post spanden men een uitgerust paard in de sjees.

De groei van het verkeer gaven een nieuwe impuls aan het initiatief van particuliere ondernemers die koerierdiensten organiseerden. De eerste en belangrijkste werd de koerierdienst van de Tasso's, een oud adellijk geslacht uit Bergamo. Het geslacht Thurn en Taxis werd in 1512 tot de rijksadel verheven en kregen ter compensatie het alleenrecht op het vervoer van particuliere post. Hun postdiensten bleven, ofschoon beperkt, tot in de tweede helft van de 19de eeuw bestaan. Een radicale verandering in het postverkeer trad op in de 19de eeuw, zowel als gevolg van de snelle vervoermiddelen die te beschikking kwamen en de regeringen die de organisatie aan zich toe trokken.

In 1830 werden de Belgische Posterijen niet alleen belast met de verdeling van de poststukken maar ook met het vervoer van reizigers per post.

De posttjding, het eerste nieuwsblad werd in Gent gedrukt.

Het eerste nieuwstjdingen waren met de hand geschreven en per post aan de openbare besturen gestuurd. De gedrukte nieuwsbladen dateren uit de 17de eeuw.

Het eerste nieuwsblad zou dateren van 1667. In 1867 toen men de 20ste verjaardag van de poststichting vierde werd een facsimilis gemaakt van het oudst bekend nummer.

Het noemde “Ghendische Post tjdinghe, gedrukt te Ghendt bij Maximilean Graet in de Breydelsteghe in den Engel”.

Postbode en postiljon verzorgden vanaf de 16de eeuw volgens een vaste dienstregeling de postdienst te voet of te paard.
b.v. "De Mechelaar Joseph-Henri-Guillaume Bertrand werd op 27.8.1802 benoemd tot postmeester met paarden voor de weg Brussel-Luik".

De wording van Europa - mens in beweging
Duitse postkoerier aan het eind van de 18de eeuw.

De allereerste Belgische postzegel dateert van 1 juli 1849.

De primeur van de eerste postzegel was voor Engeland in 1840, met de beeltenis van Koningin Victoria op een zwarte achtergrond. Daarna kwam Brazilië, Finland en de Verenigde Staten.

Frankrijk en Beieren kwamen ongeveer gelijktijdig als België met een postzegel op de markt.

Als gevolg van de wet van 22 april op de hervorming van de posten verscheen op 1 juli 1849 de eerste Belgische postzegel met de afbeelding van Koning Leopold I. Het is een creatie van de munt- en medaillegraveur Jacques Wiener. Hij werd uitgegeven in twee kleuren, met twee verschillende prijzen, met als toevoeging "*Postes*"

De bruine van 10 centiemen, was goed voor de brieven die binnen een straal van 30 km moesten besteld worden en de blauwe, die 20 centiemen kostte, kon dienen voor de brieven die verder moesten reizen.

Naar aanleiding van de 150ste verjaardag verschijnen de eerste postzegels in replica's ter waarde van 17 bef, de zegels worden per twee verkocht, blauw en bruin.

Sint Gorgoniuskerk te Woegaarden

SPREEKWOORD

W a a r w o o r d ?

In spreekwoorden en gezegden legden onze voorouders hun levenservaring vast. De rubriek 'spreekwoord, waar woord?' onderzoekt het waarheidsgehalte.

Onkruid vergaat niet
Met dit gezegde gaven onze voorouders aan dat minderwaardige mensen in hun ogen maar bleven leven, terwijl de waardevolle mensen vaak zo'n kort leven beschoren was. Onkruid wordt vaak gedefinieerd als nutteloos of schadelijk kruid dat vanzelf opschiet op onbebouwde plaatsen of tussen cultuurgewassen. Over het nutteloos zijn van onkruid kan men twisten, want juist dat vanzelf opschieten kan heel functioneel zijn, omdat zo het verstuiven van de grond wordt tegengegaan. Onkruid is ook een relatief begrip, want terwijl de een alle moeite doet elke wilde plant als onkruid te weren, poogt de ander juist allerlei onkruiden in zijn wildeplantentuin te vergaren.

Om een aantal redenen zag men onkruid als onvergankelijk en onuitroeibaar. In de eerste plaats hebben vele onkruiden een gigantische zaadproduktie. Zo levert een klapproos wel 50.000 zaadjes op. Daarnaast worden zij gekenmerkt door grote kiemkracht (soms zelfs na vele jaren) en een gemakkelijke spontane zaadverspreiding. Verder moet de ongeslachtelijke vermenigvuldiging niet worden onder-

schat. Dit alles zorgt ervoor dat de onkruiden zich haast altijd weten te handhaven.

Toch komen er als gevolg van de chemische bestrijding van het onkruid niet meer zoveel onkruidsoorten voor als vroeger: er bestaan in Nederland zelfs al enkele natuurmonumenten voor akkeronkruiden. Onkruid blijkt dus wel degelijk te kunnen vergaan.

Een koutje is zo gepakt
Veel moeders pakken hun kind warm in om te zorgen dat zij niet verkouden worden. Plotselinge afkoeling heeft echter niets met verkoudheid te maken.

's Winters vatten
weliswaar meer mensen kou dan 's zomers, maar dat wil nog niet zeggen dat de lagere temperaturen daarvan de oorzaak zijn. Amerikaanse rekruten werden - om de proef op de som

te nemen - de vrieskou ingestuurd; de helft van hen warm ingepakt, de anderen met niet veel meer dan een T-shirt aan. Ze bleven allemaal even lang in de kou en deden dezelfde exercities. Toch

werden in de laatste groep niet meer soldaten verkouden dan in de eerste groep.

De enige manier waarop je verkouden wordt, is door blootstelling aan een van de virussen die daarvoor verantwoordelijk zijn. Het betreft vooral de zogenaamde rhinovirussen. Je kunt in Antarctica op een ijsschots zitten totdat de pinguïns thuishomen zonder dat je kou vat. Er mag alleen niemand in de buurt zijn om je het virus door te geven. Verder valt in dit verband nog op te merken dat rhinovirusinfecties zich in tropische gebieden ook uitgebreid verspreiden, ondanks een gering verschil in de gemiddelde temperatuur.

De mug vliegt zolang om de kaars, tot hij zijn vleugels zengt

Men zegt dat in figuurlijke zin van iemand die grote risico's neemt, die wel eens noodlottig kunnen worden. Hij stelt zich onvoorzichtig aan gevaren bloot en gaat zo blindelings zijn ongeluk tegemoet. De muggen die ons in de schemering of 's nachts komen opzoeken zijn de zogenaamde steekmuggen. Deze diertjes hebben grote zuigende monddelen, die bij de wijfjes bovendien nog stekend zijn. De mannetjes hebben als enige taak de wijfjes te bevruchten, ze leven maar kort en voeden zich met plantesappen. Voor de wijfjes, die een groot aantal eieren produceren, is bloed een noodzakelijke voedingsstof. Als zij hun slachtoffer steken brengen zij een beetje speeksel in het bloed van hun slachtoffer. In dat speeksel zit een stof die het stollen van het bloed tegen gaat, zodat ze ongehinderd kunnen blijven zuigen.

Het in dit spreekwoord genoemde verschijnsel wordt als volgt verklaard. Uit onderzoekingen is namelijk gebleken dat de koers van vlinders en insecten een hoek van 30 graden maakt ten opzichte van een in het oneindige staande ster. Als de lichtbron nu een kaars is, probeert de mug dezelfde hoek aan te houden met als resultaat dat hij in spiralen gaat vliegen om het lichtpunt. Daarbij worden de spiralen steeds kleiner totdat hij tenslotte in de vlam van de kaars terecht komt met alle gevolgen van dien.

ALS WE SARA OF ABRAHAM ZIEN...

De uitdrukking "dat men eindelijk Abraham gezien heeft" wanneer men 50 jaar wordt, is gebaseerd op een passage uit het Evangelie van Johannes (8:57-58), maar is er in feite een verdraaiing van. Jezus discuteert met de Joden over zijn goddelijkheid, en stelt dat (ook) Abraham zich verheugde over Zijn komst. Waarop de Joden schamper reageren met: "Gij zijt niet eens vijftig jaren oud, en Gij beweert Abraham gezien te hebben!". De Joden lachen Jezus' uitspraak weg door haar al te letterlijk te nemen: een man van nog geen vijftig, die iemand gezien zou hebben die al honderden jaren dood is. Het volksgebruik keerde deze uitspraak om: wie vijftig is, heeft Abraham gezien. Vroeger was het trouwens gebruikelijk een pas-vijftiger speculaaspopjes te geven "abrahammetjes" genaamd. (Uit "duizendpoor", 1998)

Als je vijftig wordt heb je Sara of Abraham gezien, zegt men. Abraham kennen wij als de stokoude patriarch uit de bijbel, getrouwd met Sara. Je kan daar lezen dat deze Sara op hoge leeftijd nog in gezegende toestand raakte. Daar de tijdrekening uit de oudheid niet klopte met de huidige en de gemiddelde levensduur een stuk lager lag, mocht je in die tijd Jaweh al hartelijk bedanken als je de vijftig haalde!! Het feit dat je grijs en tandeloos aan je eerstgeborene moest beginnen was dus een uniek verschijnsel. Er staat ook: "En ze was zeer verheugd!"... Krijg nu wat! Onze huidige Sara's zouden zich te pletter schrikken en hals over kop in de eerste de beste depressie duikelen. Maar toen bestond er nog geen stress. Wat er niet was kon je niet krijgen. Ook geen pensioen. Nog te zwijgen over mogelijkheden om het op te maken. Geen auto's, geen vliegtuigen, geen terrasjes, geen Moulin-Rouge.... Niet eens een fiets! Het enige voertuig waarmee Sara buiten de deur kwam was "het schip van de woestijn". "Aha, een zeecruise!" denken sommigen. Fout! Het was een kameel. Daarmee ging ze af en toe eens buurten bij Lot en Lea. Helemaal in sjaals gewikkeld, dorstig, zwetend, zonder verfrissende vochtige doekjes of een fles cola. Heen en weer geslingerd tussen de twee bulten van haar "schip". En uiteindelijk maar weer hongerig terug naar Abrahams nomadentent omdat ze de aangeboden kokosnoten en vijgen van haar gastvrouwen zonder tanden niet de baas kon.

Ook al was Sara de "v.i.p." van het Oude Testament, we zouden niet met haar willen ruilen! Leve de haarspoelingen, crèmes, protheses, sociale voorzieningen en andere nuttige uitvindingen. Toch steekt nostalgie regelmatig de kop op. Gebeurtenissen, plaatsen, mensen, gebouwen... Je wilt het weer eens oprakelen, dat smeulend ashoopte van jeugdherinneringen.

Op een dag geef je de stoot aan de klassieke kar en die begint te rollen. Onderweg springen er een stuk of zes mensen op en de geboorte van een feestavond is begonnen. De bedoeling is om al de vijftigjarigen die in hetzelfde kerkdorp de lagere school doorliepen terug samen te brengen. Om elkaar te herontdekken, in goede gezondheid aan te treffen, en te mogen vernemen dat iedereen bereikte waarnaar hij streefde. We vormden een enthousiaste ploeg die dikwijls vergaderde, overlegde, plezier had maar ook hard werkte. Overal moest aan gedacht worden: adressen opzoeken, uitnodigingen schrijven en versturen, bankrekening openen, lokaal voor onthaal en feestzaal bespreken, misverzorging, menu samenstellen, herinneringsboek verzorgen, gegevens, foto's en nostalgische voorwerpen verzamelen, tafelen zaalversiering knutselen...

Menig vrij avonduur werd geofferd om het feest te doen slagen. Al had deze reünie zich beperkt tot onze voorbereidende groep, dan zou het al de moeite waard zijn geweest. Na het zoveelste lachsalvo zeiden we dikwijls: "Als dit voorbij is vallen we in een gat".

En de avond was geslaagd! Herinneringen werden opgehaald. We wisten nog van de kuip waar de hele kinderzegen achter elkaar in moest. Van de pastoor met zijn catechismus en zijn donderpreken. Van juffen en meesters. Van de eerste tieneraffaires met de nodige overdrijving en hilariteit. Van vallen en opstaan bij het bereiken van ons levensdoel. Jarenlang sjouwden we rond met de ladder naar succes en stilaan vond iedereen een stabiele muur om ze tegenaan te zetten.

Die avond stonden we samen op de hoogste trede en keken vol bewondering in een tuin van vijftig jaar levenservaring: kleurrijk, onvergetelijk en uniek!...

Alda Colbers

Louis Van Roy

De wonden van hun tijd

Analyse van het SD-proces Leuven

De "zaak van Tienen"

(1944-1946)

In de nacht van 8 op 9 augustus 1944 trok een moordcommando door de straten van Tienen. Zij doodden drie burgers. Voor de daders was dit een antwoord op een aanslag die enkele uren daarvoor was gepleegd op een lid van de Algemene SS. In de namiddag was slager Georges Vanautgaerden neergeschoten. Het slachtoffer had de naam een gevaarlijk individu te zijn. Hij stond bekend als een informant van de Duitse feldgendarmarie. Die ene aanslag lokte onmiddellijk tegenterreur uit. 3 burgers werden zonder pardon vermoord.

Weinigen ontkenden na de bevrijding dat de aanslag op Vanautgaerden de moordnacht tot gevolg had.

Na de bevrijding kwam het tot een monsterproces. Oorlogsburgemeester Marcel Engelen en 2 medestanders werden ter dood veroordeeld en in de vroege ochtend op vrijdag 25 oktober 1946 geëxecuteerd in de moestuin van de Tiense kazerne.

Was gerechtigheid geschied? vraagt Louis Van Roy zich af? Zijn antwoord is duidelijk neen. Zowel het gerechtelijk onderzoek als het proces hadden bol gestaan van eenzijdigheid, van willekeur, van onvolledigheid, van manipulatie, leugen en meened.

De terechtstelling van Marcel Engelen leek eerder op een zoenoffer dan op een rechtvaardige berechting. Eigenlijk moest Engelen sterven om daarmee de wandaden, de leugens en vergissingen van anderen goed te maken. Hij werd niet gefusilleerd omdat hij de politiek, de propaganda of de plannen van de vijand had gediend. Van Roy meent dat ook Cornu en Ponsaerts op grond van het gerechtelijk onderzoek niet de doodstraf hadden mogen krijgen. Gellet op hun engagement en hun lidmaatschap van collaborateursgroeperingen konden zij niet ongestraft blijven. Maar de doodstraf? In zijn 'Bijdrage tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog' onderzoekt Louis Van Roy het repressiegerecht. Hoe werden na de bevrijding van collaboratie beschuldigde

burgers behandeld? Op welke manier werd het gerechtelijk onderzoek gevoerd? Hoe ging het eraan toe in het interneringscentrum? Hoe gedroeg de magistratuur zich gedurende het gerechtelijk onderzoek en op welke manier werd er recht gesproken? Welke groepen, politieke en andere, speelden daarbij een rol en hebben de rechtspraak actief beïnvloed? Was er sprake van gerechtigheid?

Bij de voorbereiding van een reeks artikelen over de collaboratie en de repressie voor de kranten Het Nieuwsblad/De Standaard stootte Louis Van Roy op het 'SD-dossier'. Het proces dat op basis van dat dossier werd gevoerd, sprak in zijn tijd tot de verbeelding van de bevolking omdat het, een monsterproces was. Er stonden 21 beschuldigden terecht en ze werden allen zonder uitzondering tot de doodstraf veroordeeld. Een record voor België. Een analyse van de bronnen toont aan dat het SD-proces niet conform de wettelijke regels werd gevoerd en ook dat de onderzoeksrechter en de magistraten in hun taak schromelijk hebben gefaald. Andere onderzoekers hebben reeds eerder gesteld dat de in vloed van vooral linkse verzetsgroepen op het repressiegerecht tot excessen heeft geleid. Door zich bewust te beperken tot een analyse van het SD-proces en dan vooral de behandeling van de verdachten die betrokken waren bij een moordnacht (Tienen, augustus 1944) kon de auteur haarscherp analyseren hoe een repressiegerecht functioneerde. Talrijke nieuwe en schokkende feiten kwamen daarbij aan het licht.

Het boek **"De wonden van hun tijd"** geeft een haarscherpe analyse wat er in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog gebeurde, hoe het gerecht onder politieke druk stond en hoe een aantal personen daarvan het slachtoffer werd.

Verschijningsdatum: midden september 2001.

Voorintekenprijs tot 10 september 2001:

18 € of 726 fr.

Boekhandelsprijs: 22 € of 887 fr.

Intekenen kan door storting op rekening 330-0111964-80 van CV Ripova, Tienen.

Meer informatie vindt u ook op de website www.ripova.be

Contact kan via e-mail: ripova@freegates.be.

Het boek "De wonden van hun tijd" wordt uitgegeven bij Aqua Fortis in Tienen. Het boek telt 272 pag.